



Irak'taki Protestolar ve KERKÜK MERKEZLİ TARTIŞMALAR

“

Coğrafi konumunun önemi ve ekonomik potansiyeli nedeniyle Kerkük, Irak'taki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Irak'ın Kalıcı 2005 Anayasası'nın 140. maddesi hükmüne göre statüsünün belirlenmesi gereken Kerkük vilayeti, 2003 yılından itibaren 2017 yılın Ekim ayına kadar Kürt siyasi partileri tarafından yönetilerek şekli olarak da Bağdat merkezi hükümete bağlı kalmıştır.

”

Adil Zineelabdin

Araştırma Asistanı, ORSAM

Doğal kaynaklar bakımından zengin olan Kerkük, çeşitli etnik ve dini grupların bir arada yaşadığı Irak'ın eski ve kalabalık şehirlerinden biridir. Bağdat ile Erbil arasında gerginlik kaynağı olan Kerkük vilayetinin statüsü, ABD'nin Irak'taki işgal yönetim başkanı Paul Bremer liderliğindeki Irak Geçici Hükümet Konseyi tarafından 2004'te kabul

edilen Geçici Yönetim Kanunu (GYK) ile uygulanan federal yapı içerisinde bir çözüme kavuşturulmak istenmiştir. ABD işgalinin 2004 yılında Irak'a getirdiği GYK ve 2005 yılında halk referandumu ile kabul edilen 2005 Anayasası, Kerkük'ü tartışmalı bölge olarak öngörmüştür. İlk kez anayasal düzeyde ele alınan Kerkük, Baas rejimi döneminde Araplaştırma ve 2003 sonrası süreçte Kürtleştirme politikalarının uygulama alanı olmuştur. Bağdat'ın 250 kilometre kuzeyinde ve Erbil'in 86 kilometre güneyinde bulunan Kerkük'ün nüfusu, bugün itibarıyla 1 milyon 639 bin sayısına ulaşmıştır.

Coğrafi konumunun önemi ve ekonomik potansiyeli nedeniyle Kerkük, Irak'taki gelişmelerden doğrudan etkilenmektedir. Irak'ın Kalıcı 2005 Anayasası'nın 140. maddesi hükmüne göre statüsünün belirlenmesi gereken Kerkük vilayeti, 2003 yılından itibaren 2017 yılın Ekim ayına kadar Kürt siyasi partileri tarafından yönetilerek şekli olarak da Bağdat merkezi hükümete bağlı kalmıştır. 2017 yılının Eylül ayında IKBY tarafından gerçekleştirilen referandum ardından Irak'ın eski Başbakanı Haydar el-İbadi, tartışmalı bölgeleri, 2003 yılından itibaren IKBY



tarafından işgal edilen bölgeler olarak niteleyerek Kanun Uygulama Operasyonu ile Bağdat kontrolüne geçirmiştir.

Hükümet Karşısı Gösterilerin Kerkük'e Yansması

2005 yılından itibaren Irak'ta uygulanan mezhep ve etnik temelli iktidar paylaşım politikalarının getirdiği yolsuzluk, kamu hizmeti eksikliği ve işsizlik sonucu 1 Ekim 2019'dan bu yana Irak'ın başkenti Bağdat ve ülkenin güney vilayetlerinde geniş çaplı protesto gösterileri düzenlenmektedir. Bağdat ve güney illerinde iki ayı aşkın bir süredir devam eden söz konusu protestolar sonucunda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Gösterilere karşı güvenlik güçlerinin uyguladığı sert müdahale ve kimliği belirsiz silahlı kişiler tarafından yapılan eylemler nedeniyle 460 kişi hayatını kaybetmiştir.

Göstericilerin taleplerinin yerine getirilmesini isteyen Iraklı dini merci Ayatullah Ali Sistani, iç ve dış güçlerin müdahalesine dikkat çekmekle birlikte 29 Kasım 2019'daki Cuma hutbesinde yaptığı açıklamada, Abdulmehdi hükümetinin sorumluklarını yerine getirmekte aciz kalması nedeniyle parlamentonun desteğinin çekmesi yönünde net bir tavır sergilemiştir. Böylece Adil Abdulmehdi Sistani'nin açıklamasının ardından istifasını sunmuştur. el-İbadi'ye kıyasla IKBY'ye karşı çok yumuşak hatta Kürt tarafına yakın pozisyon sergileyen Abdulmehdi'nin başbakanlıktan istifasının, Kerkük'te tekrar etkinlik kazanmak isteyen KDP ve KYB'nin emellerini boşa

çıkarttığı söylenebilir. Kerkük ile ilgili olarak Türkmenlerin Abdulmehdi döneminde merkezi hükümetten talepleri, seçmen kütüklerinin titizlikle incelenmesi, güvenliğin sağlanması ve Peşmerge güçlerinin tekrar Kerkük'e iade edilmemesi gibi konular olmuştur. Gelecek dönemde de Türkmenlerin taleplerinin yine bu çerçevede şekilleneceği söylenebilir.



Bağdat ve Irak'ın güney illerinde yoksulluğun bir sonucu olarak inşa edilen gecekonduların devri, halkın büyük bir bölümüne yardımcı olabilir. Ancak Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerde bu kararın uygulanması, 2003 yılından sonra demografik değişim amacıyla inşa edilen evlere yasallık sağlayarak sosyal ve demografik yapıyı bozacaktır.

Protestoları yatıştırmak amacıyla atamalar ve sosyal yardımlar yapma kararı alan Bakanlar Kurulu'nun Kerkük'ü etkileyecek en önemli kararı, 19 Kasım 2019 tarihli gecekonduların sahiplerine mülk olarak devredilmesi kararı olabilir. Bağdat ve Irak'ın güney illerinde yoksulluğun bir sonucu olarak inşa edilen gecekonduların devri, halkın büyük bir bölümüne yardımcı olabilir. Ancak Kerkük başta olmak üzere diğer tartışmalı bölgelerde bu kararın uygulanması, 2003 yılından sonra demografik değişim amacıyla inşa edilen evlere yasallık sağlayarak sosyal ve demografik yapıyı bozacaktır. Ayrıca

Kerkük'te gecekondulara ilişkin temlik kararının uygulanması, Irak Federal Yüksek Mahkemesi'nce belirtildiği üzere 140. maddeye aykırıdır.

Halk gösterilerinin ilk haftasında Irak Temsilciler Meclisi, 8 Ekim 2019 tarihinde gerçekleştirdiği istisnai oturumda vilayet meclislerinin dağıtılması kararını almıştır. Bu çerçevede gösterilerin kesintisiz ve güçlü şekilde devam etmesi ve farklı vilayetlere de yayılması nedeniyle Irak parlamentosu vilayet meclislerinin kaldırılmasını onaylamıştır. Nitekim halk gösterilerinde vilayet meclislerinin kaldırılması talebi sık sık gündeme gelmiştir. Söz konusu meclisler, kota sistemi üzerinden siyasi partiler arasında paylaşım meselesi haline geldiği için vali ve devlet kurumlarını denetleme görevinden uzak kalmıştır. Irak halkı tarafından olumlu karşılanan bu karar, Kerkük'teki halk tarafından endişeyle karşılanmıştır. Nitekim karışık etnik ve dini yapıya sahip olan Kerkük'ün sadece vali tarafından idare edilmesi, bir etnik grubun baskın olacağı endişesini uyandırmıştır. Özellikle Kerkük'te demografik değişimle çoğunluğu sağlayan taraf, demografik değişime ilişkin politikaları devam ettirme fırsatı yakalayacaktır. Bu kapsamda belirtmek gerekir ki; parlamentonun vilayet meclislerini yasal bir düzenleme ile kalıcı olarak lağvetmesi işlemi, Federal Yüksek Mahkeme tarafından anayasaya aykırı bulunarak iptal edilebilir. Bu nedenle vilayet meclislerinin kalıcı olarak kaldırılması anayasal değişiklik gerektirmektedir. Federal sistemlerde genellikle anayasaların değiştirilmesi süreci zor olmaktadır. Bu

bağlamda, tüm gruplar arasında uzlaşmayı mümkün kılacak ortak karar alma mekanizmaları geliştirmek için diğer ülkelerdeki örneklerden yararlanabilir.

Kerkük'e Yönelik Girişimler

Kerkük ve diğer tartışmalı bölgelerin statüsü açısından göstericilerin taleplerinden biri olan anayasa değişikliği isteği çözüm getirebilir. Nitekim 140. maddede öngörülen sürenin dolmasına rağmen Irak Federal Yüksek Mahkemesi söz konusu madde hükmünün yürürlükte kaldığını belirtmiştir. Mahkeme, siyasi etki altında kalarak anayasanın açık hükmüne aykırı karar almıştır. 28 Ekim'de Irak Parlamentosu'nda yapılan toplantıda "Anayasa Değişikliği Komisyonu" kurulmuştur. Söz konusu komisyon içerisinde Kerkük'ten Erşat Salih ve Muhammed Timim yer almaktadır.

1 Ekim'de başlayan protestolardan bir gün önce bazı siyasi partiler, sosyal medya araçlarıyla Kerkük'te güvenlik sorunun olduğu ve Iraklı güvenlik güçlerinin görev alanlarını terk ettiği yönünde propagandalar yürütmüştür. Abdülmehtdi'nin iktidarda bulunmasını ve halk gösterilerini fırsat olarak gören bazı siyasi taraflar, Kerkük'teki güvenlik yapılanmasını 2017 yılındaki Kanun Uygulama Operasyonu öncesi sisteme göre düzenlemek istemektedir. Ayrıca, bölgede halen etkinliğini koruyan Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütü, hücre yapılanmaları üzerinden Kerkük'te eylemlerde bulunmaktadır. Kerkük'te yaşanan terör saldırıları sonrasında Peşmerge'nin bu terör

saldırılarını bahane olarak değerlendiren tekrar Kerkük'e geri dönmeyi planladığı belirtilmektedir. Kerkük'ün geleceği, Kerkük'te meydana gelen saldırıların kim tarafından yapılmasına bakılmaksızın ve bu saldırılardan faydalanılmaya çalışılmaksızın belirlenmelidir. Nitekim Kerkük'ün statüsü belirsizliğini korumakta ve Kerkük'teki tüm taraflar (Türkmen, Kürt ve Arap) burada çoğunluk olduğunu savunmaktadır. Birleşik Arap Cephesi Başkan Yardımcısı Nadım eş-Şimmeri, ülkenin bu duruma gelmesinin nedenlerinden birinin Irak Anayasası olduğunu savunmuştur.



Kerkük'te seçmen kütüklerini düzenleyen Seçim Kanuna Dair Değişiklik Yasası'nın 12. maddesinin iptali, Irak'taki protestocuların öfkesini dindirme amacıyla alınmıştır.



Diğer yandan halk gösterileriyle sık sık gündeme gelen parlamento milletvekilleri sayısının azaltılması meselesi, siyasi partiler tarafından kabul edilmektedir. Cumhurbaşkanı Berham Salih tarafından benimsenen seçim yasası tasarisında üyelerin sayısı 329'dan 213'e düşürülmüştür. Abdülmehtdi hükümeti tarafından gönderilen yasa tasarisında milletvekillerinin sayısı 251'e düşürülmüştür. Kerkük'teki farklı grupların parlamentodaki temsilci sayılarında bir azalma söz konusudur. Özellikle Kerkük Türkmenlerinin problemlerini parlamentoya taşıyan milletvekilleri sayısı da azalmaktadır. Seçim yasa-

larında gözden geçirilmesi gereken hususlardan biri de seçmen kütüklerinin incelenmesidir. Kerkük'te seçmen kütüklerini düzenleyen Seçim Kanuna Dair Değişiklik Yasası'nın 12. maddesinin iptali, Irak'taki protestocuların öfkesini dindirme amacıyla alınmıştır.

Yukarıdaki gelişmelerden anlaşıldığı üzere Irak'taki gösteriler sonucu siyasi süreç yeniden revize edilmektedir. Ancak, bu yönde gösterilen çabaların yetersiz kalması nedeniyle gösterilerin alanı genişlemekte ve gençlerle sınırlı kalmayarak toplumun farklı kesimlerini çekmektedir. 3 Aralık 2019 tarihinde seçim kanunu tartışmak için toplanan yasama komisyonu ve parlamento grup başkanları toplantısında Erşat Salih, Kerkük gibi farklı etnik yapılarla sahip bölgelerdeki hassasiyetlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini belirtmiştir. Bağdat ile Erbil arasında tartışma konusu olan Kerkük'ün, Bağdat ve güney illerindeki hükümet karşıtı protestolardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Nitekim 2003 yılından sonra Irak'ta geliştirilen siyasal sistemin işlerliğini yitirmesi nedeniyle siyasi partilerin devlet yapısını revize etmek için olağan üstü bir çaba göstermeleri gerekmektedir. Irak Türkmenlerinin, bu sürece aktif bir şekilde dahil olmaları ve görüş birliği sağlamak için düzenli şekilde görüşmeler gerçekleştirmeleri Kerkük'ün kaderi açısından son derece önemlidir. Nitekim Irak'taki gösteriler hız kesmeden devam etmekte ve protestoların Irak'taki güvenliği ve siyasi süreci nasıl etkileyeceği de gizemini korumaktadır.